

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2023]

Zeynep SAFİ

Araş. Gör., Ankara Sosyal Bilimler
Üniversitesi
zeynep.safi@asbu.edu.tr

<https://orcid.org/0009-0008-4522-4100>

Edhem Şehîdî ve Şiirleri

Edhem Şehidi and His Poems

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13.07.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 30.07.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2023

Atıf/Citation

SAFİ, Z. (2023). Edhem Şehîdî ve Şiirleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 1797-1812.
<https://doi.org/10.34083/akaded.1326728>

SAFİ, Z. (2023). Edhem Şehidi and His Poems. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(2), 1797-1812. <https://doi.org/10.34083/akaded.1326728>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Bu çalışma [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) açık erişim lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Öz

Klasik Türk edebiyatı mahsullerine divan, mecmua ve cönk gibi yazma eserlerden ulaşılır. Bu eserler, şahıs veya devlet kütüphanelerinden ve yazma eserlerin yer aldığı kurumlardan elde edilir. Günümüze değin yurt içinde ve yurt dışında tespit edilmiş pek çok eser olmakla birlikte hâlâ keşfedilmemiş veya incelenmemiş olanlar da mevcuttur. Bunlardan biri Edhem Şehîdî'nin divanıdır. Biyografik kaynaklarda şairin divanı olduğuna dair bilgi yoktur ancak şiirlerine ulaşılmıştır. Arnavutluk Milli Kütüphanesi'nde 234 numarada kayıtlı yazma eser Derviş Hüseyin Şehîdî'nin divanı olarak kaydedilmiştir. Dijital olarak Osmanlı Arşivi'ne YB..010.d.. koduyla aynı hata üzere geçirilmiştir. Bu eser, Edhem Şehîdî'nin şiirlerini de içeren (3a-53^b) bir mecmuadır. Edhem Şehîdî, Tiranlı olup 19. yüzyıl klasik Türk edebiyatı şairidir. Her ne kadar şairin hayatı hakkında pek bilgi olmasa da özellikle şaire şöhretini veren tarih düşürmeleri üzerinden şiirlerinde bazı biyografik bilgilerle karşılaşmıştır. Bu çalışmada 19. yüzyıl klasik Türk edebiyatı şairi Edhem Şehîdî'nin biyografisi hakkında mevcut kaynaklardan derlenen bilgiler verilip şiirlerinin yer aldığı yazma tanıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: klasik Türk edebiyatı, divan, mecmua, Edhem Şehîdî.

Abstract

Classical Turkish literature products can be reached from manuscripts such as divan, majmua, and conk. These works are obtained from individual or state libraries and institutions where manuscripts are located. Although there are many manuscripts domestically or abroad until today, there are still undiscovered or unexamined ones. One of them is the divan of Edhem Şehidi. There is no information in biographical sources that he has a divan, but his poems have been reached. A manuscript numbered 234 in the Albanian National Library was registered as Dervish Husain Şehidi's divan. With the same error, it was transferred to the Ottoman Archive digitally with the code YB..010.d.. This manuscript is a majmua consisting Edhem Şehidi's poems too (3^a-53^b). Edhem Şehidi, whose real name is Ibrahim, is from Tirana and is a 19th century classical Turkish literature poet. Although there is not much information about the poet's life, some biographical information has been encountered in his poems, especially through the chronograms that gave the poet his fame. In this study, information about 19th century classical Turkish literature poet Edhem Şehidi's biography compiled from available sources were given and the manuscript involving his poems were introduced.

Keywords: classical Turkish literature, divan, majmua, Edhem Şehidi.

Giriş

Divanlar, klasik Türk edebiyatı şairlerinin şiirlerinin bir araya toplandığı eserlerdir. Şiirlerinin bir araya getirilmesi şairin kendisi, çevresi veya ilgili bir başkası tarafından gerçekleştirilir. Divanlar, sanat anlayışlarını ve üslubun nasıl farklılaştığını göstermeleri, şiir penceresinden gündelik hayatın, siyasetin, tarihin nasıl müstesnâ bir forma sokulduğunu, kültür zenginliğini göstermesi ve edebiyat tarihine ışık tutmaları açısından kıymetlidir. Divanlar belli bir düzende tertip edilebildiği gibi bir kurala bağlı olmadan derlenmiş örnekleri de vardır. Bunlar, şiirler arası şekil veya şekiller içinde kafiye sıralaması olmaksızın düzensiz, eksik, tamamlanmamış, karıştırılmış veya keşfedilmemiş de olabilir. Dolayısıyla hakkında pek az bilgiye sahip olunan ve divanı keşfedilmemiş şairlerden biri olan Edhem Şehîdî'nin ve şiirlerinin klasik Türk edebiyatına kazandırılması önem arz eder.

Edhem Şehîdî, biyografik kaynaklarda İbrahim ismiyle Tiranlı olarak kaydedilmiştir (Akbayar, 1996, s.181). Balkanlardaki klasik Türk edebiyatı şairlerinden biridir. Tiranlı olduğu bilgisine ulaşılsa da burada ömrünün hangi aralığını ve ne kadarını geçirdiği bilinmemektedir. Tiran'a dair yalnızca orada memurluk yaptığı bilinmektedir (Kurnaz ve Tatçı, 2001, s.515). Kayda geçen bilgilerden biri de 1848/1849 yılında vefat etmiş olmasıdır (Akbayar 1996, s.181). Hayatı için olduğu kadar şairliği için de yeterli bilgi yoktur. Şairin divanı olup olmadığına dair bir bilgi kaydedilmemiştir. Şiirleri, Osmanlı Arşivi'nin dijital platformuna YB.010.d.. koduyla Derviş Hüseyin Şehîdî olarak yanlış kaydedilen ve kapağına Arnavutça "Divan Şehîdî" yazılan bir mecmuanın 3^a-53^b numaralı varaklarında yer almaktadır. Tarih düşürmesiyle bilindiği söylenen (Çiftçi, 2017, s.283) şairin tespit edilen şiirlerinin çoğunu da tarihleri oluşturmaktadır. Bu şiirler arasında kendi hayatı, devlet erkânı, bazı din büyükleri, sosyal hayata yönelik gelişmeler hakkında düşürdüğü tarihler bulunmaktadır. Şiirlerinde, hayatına yönelik kayıtlarda yer almayan bazı bilgilerle karşılaşmak mümkündür. Şiirlerinde biyografik bilgi yanında Mevlevî terminolojisi ve düşünce dünyasına ilişkin söyleyişler ve üslubunu ortaya koyan ifadelerle de karşılaşmaktadır. Bu ifadeler, şairin edebî yönüne ilişkin birtakım veriler sunmaktadır. Bu çalışmada adı geçen mecmuaya ilişkin bilgiler sunulacak ve şairin şiirlerinden örnekler verilecektir.

1. Edhem Şehîdî'nin biyografisi

19. yüzyıl klasik Türk edebiyatı şairi Şehîdî, Edhem olarak da bilinir. Tezkirelerde Edhem Şehîdî olarak anılan şair şiirlerinde Edhem isim/mahlasını kullanmaktadır. Şair hakkında bilgiye ulaşılabilen üç kaynak vardır. Bunlar *Tuhfe-i Nâilî*, *Sicill-i Osmânî-i Edeb* ve *Hâtimetü'l-Eş'âr*'dir. *Tuhfe-i Nâilî*'deki biyografik bilgi diğer iki kaynaktan alınmıştır. Bunlar dışında Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü "Şehîdî, Hacı, Edhem" (Çakır, 2014) maddesinde şair hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bu maddede tekke şairi olarak kaydedilen Edhem Şehîdî'nin tespit edilen şiirleri, onun klasik tarzda şiirler

yazan bir şair olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, şairin Bektaşî olduğu ve şiirlerinin Asım Baba tarafından bir araya getirilerek kitaplaştırıldığı belirtilmiştir fakat bunları destekleyen bir bilgiyle henüz karşılaşmamıştır. Dolayısıyla şair hakkında biyografik kaynak oldukça kısıtlıdır. Bu kısıtlılık, hayatına yönelik bilgiler için de geçerlidir. Şöyle ki, şairin her ne kadar Tiranlı olduğu (Akbaş, 1996, s.181) ve aşağıda anlatılacağı üzere Tiran’da yaşadığı bilgileri mevcut olsa da burada doğduğuna dair kesin bir bilgi bulunmadığı gibi ne zaman doğduğu bilgisi de bulunmamaktadır. Tiran’ın önde gelenlerinden ve soylu bir aile mensup olduğundan bahsedilse de (Çiftçi, 2017, s.283) ailesine veya toplumun önde gelenlerinden olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. *Sicill-i Osmâni-i Edeb*’de “Şehîdî İbrahim Bey” (1996, s.181) başlığı altında kaydı bulunduğu için asıl isminin İbrahim olabileceği ihtimali ortaya çıkmıştır. Bu ihtimal, ulaşılan tüm şiirlerinin incelenmesi neticesinde desteklenebilir. Belli bir süre Tiran’da mütesellim olarak görev yaptıktan sonra Tanzimat Fermanı usulünce ve kendisinin de zaten bu yöne yönelmesiyle “Tiran İdâre Meclis-i a’zâsında” (Kurnaz ve Tatçı, 2001, s.515) yerini almıştır (Çiftçi, 2017, s.283). Hayatını nasıl, hangi tarihlerde ve nerelerde geçirdiğine dair bilgilere yer verilmemişse de vefat tarihi bilinmektedir: 1265 (1848/1849) (Akbaş 1996, s.181).

Kaynaklar haricinde şairin şiirlerinde de hayatına yönelik bilgiler bulunmaktadır. Şöyle ki, şairin hacca gittiği ve bunu 1817/1818 tarihinde gerçekleştirdiği bilgisi “Târîh-i Berây-ı Hacc-ı Mîr Şehîdî Edhem” başlığıyla düşürdüğü şu tarihten (9^b) elde ediliyor:

Bu günâhkâr êdip haccı edâ

Cürm ü ‘işyânımı ‘afv êde gâfûr

Çıkdı bir hâtif ü dedi târîh

Sa‘y u haccıñ ola meşkûr u mebrûr (h.1233/m.1817-1818)

Tiran halkına yazdığı gazelde (23^a) bu şehirden fitne, fesat ve belanın bulunduğu bir yer olarak bahseden şair, şehir halkını ise riyakâr olarak tanımlar. Tiran’ın kıyasını ise gittiği Anadolu, İran ve Arap şehirleri üzerinden yapar. Her ne kadar hangi tarihlerde bu seyahatleri gerçekleştirdiği bilinmese de bu şiir, şairin Tiran’dan dışarıda bulunduğunu göstermektedir:

Rûm u İrân ü ‘Arab beldelerin hep gezdim

Beñzemez hiç birine ehl-i hatâ-yı Tîrân

Velehu Târîh-i Mevlûd-i Hûd (8^a) başlıklı tarih ile Şehîdî’nin bir oğlu olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla şairin biyografisine katkı sunması bakımından şiirlerinin tespiti önemlidir.

2. Edhem Şehîdî'nin şiirleri

Edhem Şehîdî'nin şiirleri, Arnavutluk'ta Tiran Milli Kütüphanesi'ndeki bir yazma eserde yer almaktadır. Bu eser, Derviş Hüseyin Şehîdî'nin divanı olarak kaydedilmiştir. Osmanlı Arşivi'ne YB..010.d.. koduyla dijital olarak aktarılırken tekrarlarına gelmiştir. Eser, 265 varaktan oluşan bir mecmuadır. Edhem Şehîdî'nin şiirleri bu mecmuanın 3^a-53^b varakları arasında yer almaktadır.

2.1. Edhem Şehîdî'nin şiirlerinin yer aldığı yazmanın özellikleri: 3^a-53^b

Mecmuanın kataloğa yanlış isim ile girildiğinden yukarıda bahsedilmiştir. Mecmuada bulunan şiirlerin 17. yüzyılda yaşamış Hüseyin Şehîdî'ye aidiyeti birkaç açıdan mümkün görünmemektedir. Mecmuadaki şiirlerde geçen tarih(ler), dil ve üslup karşılaştırması dışında mahlas olarak Edhem veya Edhem Şehîdî'nin kullanılması, bu bilginin hatalı olduğunu doğrulamaktadır. Nitekim şair bir şiirinde kendi adını mahlas olarak kullanmıştır. Katalog bilgisine eserin Süleyman isimli biri tarafından 1261/1845 tarihinde istinsah edildiği kaydedilmiş olsa da yazmada bunu destekleyecek net bir bilgiye henüz ulaşılamamıştır.

Yazmanın kapaklarının iç kısımlarına Arnavutça notlar düşülmüştür. Bunlar, eserin “Şehîdî”nin olduğuna yönelik ifadelerdir. Bu notlarla birlikte karalamaya benzer bazı mavi mürekkepli çizgiler de mevcuttur. Şiirler arasında yer yer ebced harfleri ve harflerin karşılık bulan sayıları yer almıştır. Harfler yerine bazı kelimelerin yazılıp yine altlarına sayı karşılığının yazıldığı da görülmektedir. Eserin son sayfalarında da yine ebced hesabına işaret eden tablolar vardır. Tüm varakların derkenar kısmında şiirler bulunmaktadır. Yazı stili ve mürekkep koyuluğu göz önüne alındığında bu şiirlerin yazmaya sonradan eklendiği düşünülmektedir. Bunun gibi metne şairden bağımsız, muhtemelen müstensih tarafından eklenmiş şiirler ve ilk sayfada yer alan bir öğüt metni bulunmaktadır. Birkaç sayfa, asıl sayfaların sararmış renginden çok daha açık, beyaza dönük bir renkte olmasından ötürü sonradan eklenmiş olabilir. Eserin sonuna doğru bu renkte olan sayfalarda yazı biçiminde de estetik olarak farklılık söz konusudur.

Dijital olarak esere bakıldığında küçük çaplı bir yazma olduğu kanaatine varılmıştır. Arnavutluk Milli Kütüphanesi kaydına göre 22 x 13.5 cm ebadındadır. Yazmanın yaprakları genel itibarıyla sağlam olup pek yıpranmamıştır. Birkaç sayfada küçük yırtıklar mevcuttur. Şiirlerin mürekkebi okunabilir derecede iyi durumdadır. Şiirler talik hatla yazılmış, başlıklarda kırmızı, ana metinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Eserin cildi ise bezden olup kahverengindedir.

3. Edhem Şehîdî'nin şiirleri ve şairliği

Şehîdî'nin edebî yönüyle ilgili kaynaklarda pek bilgi yoktur. *Sicill-i Osmânî-i Edeb'*de (1996, s.181) ve *Hâtimetü'l-Eş'âr*'da (2017, s.283) tarih söylemesiyle meşhur olduğu

kayıtlıdır. Her ne kadar Tiran'da tarihleriyle meşhur olsa da *Hâtimetü'l-Eş'âr*'da tarihlerinin de sözleri, şiirleri gibi açıklıktan, hoşluktan uzak, sorunlu ve kusurlu olduğu yazmaktadır (2017, s.283). Bu bilgiler haricinde Şehîdî'nin şairliğine veya şiirlerine yönelik mezkûr yazmadan hareketle bazı bilgiler eklenebilir.

Şehîdî'nin şiirlerinin nazım şekline ilişkin tablo şu şekildedir:

Nazım şekli	Gazel	Musammat	Kaside	Kıta	Müfred	Mısra
Şiir sayısı	45	11	1	147	94	2

Bunlardan gazel nazım şeklinin 4'ü nazire, 14'ü tarih olarak yazılmıştır. Kıtaların 130'u tarih, 9'u nazire ve 2'si muamma olarak yazılmıştır. Müfredlerin 84'ü, mısraların ise biri tarihtir. Şairin şiirleri arasında bulunan bir kasidesi Abdolvâsi Çelebi'ye nazire olarak yazılmıştır. Şairin tarih söylemekle meşhur olduğu bilgisi yazmadaki şiir örnekleriyle paraleldir. Öyle ki, tarih dışında pek az şiir yazdığı görülmüştür. Şair, çoğunlukla kıta, ardından müfred ve daha az olacak miktarda da gazel nazım şekillerinde tarih yazmıştır. Nazirelerinde ise birkaç şiir haricinde kime yazıldığı bilgisi verilmemişse de şiirlerden hareketle bir kanaate varılabilir. Her şiire başlık ve başlıkların büyük bir kısmını da şiirin içeriğiyle alakalı bilgi verecek şekilde yazmış olsa da nazireler hakkında bu tavrını sürdürmediği görülmektedir. Şairin şiir dağılımı, 19. yüzyılda bentlerle kurulan nazım şekillerinin ve tarih yazıcılığının, özellikle tarih kıtalarının artması ile uyumludur (Ünver, 1988, s.137).

Şehîdî, Fuzûlî, Hâfız, Câmî, Keçecizâde İzzet Molla, Sultan Selim (İlhâmî) gibi isimlerin şiirlerine tahmis yazmıştır. Tahmisler, mevcut kafiye ve vezne bağlı kalarak başka bir şairin sözünü kendi sözünün devamı haline getirmek zorluğuna sahip bir hüner göstergesi, "içten bir uygunluk" olduğu için "dil kendi dehasının mahsulü" olarak nitelendirilebilir (Tanpınar, 1988, s.21). Bu sebeple şairin şairlik hünerinin ve dil dehasının gösterildiği tahmislerde mezkûr isimleri seçmiş olması kudretli isimlerle birlikte anılması gerektiğine inandığını göstermektedir. Bununla beraber şair, İzzet Molla'yı tahmis ettiği gazelde (9^b) kendinin İzzet Molla'dan talihli olmasıyla iftihar ederek İzzet Molla'ya karşı üstünlük iddiasında bulunmuştur:

Ĥânedân-ı Aĥmede var intisâbım pâyidâr

Bundan artık 'İzzetâ devlet ü 'izzetin mi var

Şairin şairliğine karşı muhkem ve kıvançlı yaklaşımı Mir Hakkı'ya yazdığı tahmiste (27^b) sözünü şu şekilde övmesiyle de kendini belli eder:

'Aceb bu ağniyânıñ iftiĥârı sîm ü zerden mi

Yâ dūn-himmetlerinden mi yâ tab'-ı bî-hünerden mi

Şehîdî Hakkının her bir sözi dürr ü güherden mi

Mahlasını/ismini redif yaptığı gazelinde (23^a) ise kendisinin şirin sözlü olmasına ve âlemin kendisinde tezahür etmesine yönelik övgüsü şu şekildedir:

‘Ayāndur ‘ālem-i esmā-yı gülşen ismi Edhemde

Rumūz ile tekellüm êtse de şîrîn-maḳāl Edhem

Bir tarihinde (33^b) tarih yazma konusunda kendisinin başarılı olduğuna ve sözleri karşısında herkesi aciz bıraktığına işaret eder:

Mıṣra‘-ı vāhidde oṭuz iki tārîḥ şıḡdırıp

Ḥāme-i mu‘ciz-beyān-ı Edheme şad āferîn

Şu tarihinde (40^a) ise kaleminin gücü hakkındaki kanaatini açık bir şekilde ifade etmiştir. Onun kaleminden kusursuz, temiz bir beyit çıktığını ve bu beytin mısralarının da tarih ile doldurulduğu söylenmiştir. Bununla beraber kendinin nükteli sözler söylemekte mâhir olduğuna işaret etmiştir:

Bir beyt-i pāk-i bî-kuşūr her mıṣra‘ı tārîḥ-i nūr

Kilk-i Şehîdîden zuhūr eyledi āḫir bî-gümān

Sāde vü cevher-dār ile mi’āt ü ‘aşerāt bile

Āḫādını ḳatsıḡ hele bir birine êy nüktedān

Şiirlerinden hareketle Şehîdî’nin sade ve anlaşılır üslubuyla birlikte kendinden emin, sözünde ve şairliğinde hüner gören bir şair olduğu söylenebilir.

4. Örnek şiirler

Kıtalar

1.

DİGER Tārîḥ

Mef‘ülü fā ‘ilātün mef‘ülü fā ‘ilātün

Muzāri‘ - - - / - - - - / - - - / - - - -

1. İki cihānda senden ḥāşıl olur meṭālib
Senden umarım imdād yā şāḫ-ı fi’n-nevā’ib
3. Tārîḥimiz Şehîdî sâle mu‘izz-i mazhar
İkinci tārîḥini dē mazharu’l-‘acā’ib

¹ 5^b

5. Zâhirdir iki târih on târihi nihândır
On iki tâm târih bu sâle çok ğarâ'ib (h.1262/m.1845-1846)

2.

Târih-i Diğer Der-Medh-i Müşârun-ileyh

Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Muştafâ Pâşâyı evlâdıyla Hakk
Câh-ı a'lâlarla mesrûr eyleye
3. Ber-murâd kıla Hüdâvend-i mecîd
'Ömr ü iqbâlini mevfûr eyleye
5. Şâdıkkâne hizmet-i şâhânede
Hakk muvaffak êde manşûr eyleye
7. Gam elem göstermesin zât-ı Vedûd
Hakk te'âlâ her günün sûr eyleye
9. Manşib-ı a'lâlara nâ'il kıla
Hayr ile nâminı mezkûr eyleye
11. Kaştamomı buldı zâtından şeref
Hakk êde âbâd u ma'mûr eyleye
13. Umarım zât-ı şerîfiyle Hüdâ
Hıttâ-ı Bağdâdı pür-nûr eyleye
15. Bu Şehîdî edereğ hayr du'â
Bir müverrih beyt-i ma'mûr eyleye
17. Ol Süleymân-şâna bu mûr-ı haķır
Hâkipâye tuhfe-i mûr eyleye
19. Beher âmîn-ı h'vân 'uţârid çerhde
Bir müverrih beyti mestûr eyleye
21. Muştafâ Pâşâ şerîfi-i latîf
Câh-ı dilh'âh ile mesrûr eyleye (h.1263/m.1846-1847)

3.

Velehu Târîh-i Mevlûd-i Hod

Fe 'ülün fe 'ülün fe 'ülün fe 'ül
Mütekârib . - - / . - - / . - - / . - -

1. **Şehîdî** kuluñ yâ ğafûr u raĥîm
Vasi' rahmetiñe kıılıp ilticâ
3. İki kerre yâ erĥame'r-râĥimîn
Bu târîh-i mevlûdüm eyler nidâ
5. Ĥafî beyyinâtında ism-i ğafûr
Güneş gibi ma'nen ĥurûfen hüveydâ*
7. Kerîmâ raĥîmâ kuluñ cürmin 'afv ét*
Be-nûr u bi-esrâr-ı âl-i 'abâ
9. Ğafûr ismiñ için beni eyle maġfûr*
Ëyâ erĥame'r-râĥimîn zât-ı yektâ*

4.

Ĥasan Ĥaĥķı Beyiñ Rütbe-i Sâniyesine Târîh

Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. İki mışra' biri cevher birisi târîh-i tām
Söyledi kuluñ **Şehîdî** edereķ du'â ile
3. Rütbe-i sâniisini Ĥaĥķ Ĥaĥķı'ya eñe sa'îd
Seni Deyyân eñe şādân rütbe-i ulâ ile (h.1262/m.1845-1846)

3 8^a

* 5^b: şiirin vezni farklılaşmıştır.

* 7^a: şiirin vezni farklılaşmıştır.

* 9^a: şiirin vezni farklılaşmıştır.

* 9^b: şiirin vezni farklılaşmıştır.

4 8^b

5.

Ꞑıt'a-yı Şehidi

Mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Bi-Haꞑkın haꞑret-i Ꞑur'an bi-sırr-ı bā-yı bi'smillāh
Bi-nūr-ı himmet-i āl-i 'abā yā vāhid-i yektā
3. Ꞑuluña keŐf kıl esrār-ı esmā vü müsemmayı
Bi-Haꞑkın biñ bir ismiñ yā mücübü's-sā'ilin Mevlā

6.

Ꞑıt'a-yı Şehidi

Mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

Muzāri ' - - - / - - - / - - - / - - -

1. NiŐfu'l-muvāŐaladur egerçi murāsele
Olmaz füzün maḥabbetimiz bi'l-murāselāt
3. Hācet mi mihr-i ma'nevīye resm-i zāhiri
Rūhānidir maḥabbetimiz yā 'alī-Őıfāt

Musammatlar

1.

Tahmīs-i Ğazel-i Keꞑeci-zāde 'İzzet Monlā

Fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Nār-ı 'ıŐkıñdan eşer kim bende vardır kimde var
Ahker-i hūnīn-ciger kim bende vardır kimde var*
Pür-güher vīrāne yer kim bende vardır kimde var
Dilde ol gencīneler kim bende vardır kimde var

5 10^b

6 49^a

1 4^a

* Mısra bu Şekildedir ancak derkenara "süz-nāk-i ahker-i ciger kim" Şeklinde kırmızı mürekkepli yazıyla not düşülmüştür.

5. Eşk-i çeşmim-veş güher kim bende vardır kimde var
Yâr hem-zânû iken şahrâlara gitmekdeyim
Mevsim-i vuşlatda firkatden haber vermekdeyim
Kâse kâse hûn-ı dilden derd ü gam içmekdeyim
Zevk-i vaşlı fikr-i hicrân-ile telh etmekdeyim
10. Vakt-i şādide keder kim bende vardır kimde var
Kınberiniñ kınberiyim şâh-ı ‘ālî-câhımın
İstinâdı âsitânıdır dil-i âgâhımın
‘Işk u şevkenden hesabı yokdur âh u vâhımın
Gelmeden biri gider birisi peyk-i âhımın
15. Kûy-ı cānāndan haber kim bende vardır kimde var
‘Āşık-ı mehcūr cennetde dağı olsa muķīm
Kesilir düzeğ-i âteş-bâr âhından na‘ım
Bu harâretten ziyâde var mı ‘azâb-ı elīm
Sûz-ı hicr-i yârdan şermendedir nâr-ı cahīm
20. Āteş-i düzeğ şerer kim bende vardır kimde var
Hānedān-ı Aḥmede var intisābım pāyidār
Bundan artıķ ‘İzzetâ devlet ü ‘izzetin mi var*
Zıkr ü efkârum Şehîdî şâh-ı şâhib-Zü’l-fıķâr
Sikke vü destâr ile ‘İzzet olunmaz iftiḥâr
25. ‘Işk-ı Monlâdan eşer kim bende vardır kimde var

2.

Gazel-i Mîr Ḥaḳķî Tahmîs-i Şehîdî

Mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün
Hezec / / /

1. Dilim pür-dâğ sūrâḥ-ı ney gibidir hem-zebânım yok
Leb-i la‘liḡ odiyâ ser-be-pâ yandım duḡânım yok
Fiğânım âsumāna eşişüp gonca dehânım yok
Mey-i gül-reng elde âh kim bir gül-fidânım yok
5. Bu gülzâr-ı cihānda ‘andelîbim âşiyânım yok
Egerçi ‘aql-ı dūr-endîş rehzen vâdi‘-i ‘ışķa
Beni vech-i hüs[ü]ndür hep düşüren vâdi‘-i ‘ışķa
O şîrîn-kâr-ı yârim êtdi Kûhken vâdi‘-i ‘ışķa
Düşelden derd-i fikr-i vaşl-ıla ben vâdi‘-i ‘ışķa

* Mısra, “bundan artıķ devlet ‘izzet ‘İzzetâ ‘izzetin mi var” şeklinde yazmada yer almaktadır ancak vezne uyması için müdahale edilmiştir.

² 27^b

10. Ğarībim der-be-der gèzmekden özge bir mekānım yok
İçerim kāse kāse hūn-ı dilden zehr-i ğam her dem
Derūnım zaħmına cānım t̄abībim yok mı bir merhem
Bu dā'i bī-devā-yı hicr-i Ğaħķīya n'edem bilmem
Enīsım hemm ü ğam her dem mey-i bezmim ise pür-sem
15. N'ola sākī-i çarħdan yine şekvā vü fiġānım yok
Melek misin perī misin beşer misin nesin cānā
Vücūdın nār-ı gül-reng-i ruħuñla yandı ser-tā-pā
Ne mümkin olmasın mecnūn saña dil ey saçı leylā
Kızarmış t̄ab-ı meyle gül gül olmuş ruħlarıñ ammā
20. Benim bülbül gibi feryāda hiç t̄ab u t̄üvānım yok
'Aceb bu aġniyānıñ iftiħarı sīm ü zerden mi
Ya dūn-himmetlerinden mi ya tab'-ı bī-hünerden mi
Şehīdī Ğaħķınıñ her bir sözi dürr ü güherden mi
Bu Ğaħķī naħs-ı tāli'den mi çarħ-ı kīne-verden mi
25. Su'āl eyler dil-i vīrānemi bir mihribānım yok

Gazeller

1.

Ğazel-i Şehīdī

Fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

Remel . . - / . . - / . . - / . . -

1. Bildiġi mes'ele ile 'amel eyler fuķahā
Kendi şi'rin begenirler müteşā'ir şu'arā
Ğūsni ta'bīr ile ta'bīr ederler kızbi
Bu ķadīmīden-imiş 'ādet-i cümle kütebā
3. Bir iki günlük için 'ömr ki var dünyāda
İftiħār eylesin aġa vü mīr ü pāsā
T̄üġ-ı pür mū-le kişi nice olur 'ālīşān
Bī-beķā cāh-ı cihānla mütefāħir vüzerā
5. Ser-firāzān-ı selāfīne tefāħür eyler
Ehl-i beyt bendeliġiyle bu **Şehīdī**-i gedā

2.

Ġazel-i Şehîdî Der-Ĥaĥĥ-ı Aĥâlî-yî Tîrân*Fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilâtün fe ‘ilün**Remel . . - - / . . - - / . . - - / . . - -*

1. Belde-i Kûfe gibi âb ü hevâ-yı Tîrân
Fitne-zâ ümm-i fesâd şeh-r-i belâ-yı Tîrân
Rûm u Ġrân ü ‘Arab beldelerin hep gezdim
Beñzemez hîç birine ehl-i ĥaĥâ-yı Tîrân
3. Râst iken kâmet-i serv egrilenir elbette
Vêrse ger neşv ü nemâ âb ü hevâ-yı Tîrân
Ger güneş* egri-derün taşra minâre gibi râst
Dinlemez Ĥaĥĥ sözünü ehl-i riyâ-yı Tîrân
5. Kâmetim râst iken tîr gibi oldu dü-tâ
Kavs-veş bâzû-yı pür-zür-ı cefâ-yı Tîrân
Biñ kâsem êtseler ‘ahdine yine turmazlar
Ehl-i Kûfe gibidir ehl-i vefâ-yı Tîrân
7. Mısrâ‘-ı matla‘ u şâh-beyt-i Şehîdî kâfî
Fitne-zâ ümm-i fesâd şeh-r-i belâ-yı Tîrân

3.

Velehu Ġazel-i Şehîdî*Mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün**Hezec . . - - - / . . - - - / . . - - - / . . - - -*

1. Gel êy bād-ı şabâ es kûy-ı cânândan çemenden geç
O gül-pîrâheni âġûşa çek burc-ı semenden geç
Varıp âheste gir çâk-i girîbân-ı kâmisinden
Yapış ol sîne-i sîmîne berg-i yâsemenden geç
3. Tokınma zülfine êtme perîşân dilleri birden
Uzaĥdan kıl mu‘aĥĥar kâmiñı müşk-i Ĥotenden geç
Lebiñ ‘inde şâhım düzd-i ĥâle meges êttirme
Lebiñ mühr-i serîķa êtmeden ol ehremenden geç
5. Şarılmış gerdeniñe ol ĥarâmî zülfe yüz vërme
Serîķâ eylemiş hep dilleri ol râhzenden geç

² 23^a^{*} Yazmada “güneş ger” olarak geçmektedir ancak vezin gereġi bu şekilde düzeltilmiştir.³ 48^b

- Şerī‘atde tarīkatde dil-āzāra teraḥḥum yok
 Teraḥḥum  tme cānā g mre ol dil-řikenden geç
 7. **şEHİDİ**  amzesi renc de-dil  tdiyse ‘afv eyle
 Oturup m cer -y1 bezm-i vaḥdetde geçenden geç

M fredler

1.

T riḥ-i Vef t-1 Moll  H san Bacram

F  ‘il t n f  ‘il t n f  ‘il t n f  ‘il n
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Yazdı **şEHİDİ** tam m-1 mışra‘-1 t riḥini
 R l -1 řerif-i H san oldu H seyine viř l (h.1234/m.1818-1819)

2.

T riḥ-i Vef t-1 Tir n  Moll  ‘Ali M c-z de el-H c M s 

F  ‘il t n f  ‘il t n f  ‘il t n f  ‘il n
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. B -y1 bi’smill h ile yazdı **şEHİDİ** t riḥin
 Kıldı n geh H ci M s  beyt-i ma‘m ri  av f (h.1233/m.1817-1818)

3.

T riḥ-i Be-Medḥ-i H ydar P ř  K l‘a-y1  lg n Ba‘de’l-medḥiyye

M stef‘il n m stef‘il n m stef‘il n m stef‘il n
Recez - - - / - - - / - - - / - - -

1.  lg nde teşrif eyledi **Edhem şEHİDİ** s yledi
  n z t-1 sult n t riḥi tevfiķe maźhardır gelen (h.1251/m.1835-1836)

1 20^a

2 20^a

3 34^a

4.

Târîh-i Der-Oṭa-i Nev-Zuhûr Şerîfî Muştafâ Pâşâ Ba‘del-medhîyye

Fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Rûz u şeb bende **Şehîdî** fikr ederken târihin
Gaybden söylendi târih iki oṭa nev-zuhûr (h.1229/m.1813-1814)

Sonuç

Edhem Şehîdî, Tiranlı bir 19. yüzyıl klasik Türk edebiyatı şairidir. Şair hakkında biyografik kaynaklar ve bu kaynakların verileri yetersizdir. Buna şairin divanı olup olmadığı, şiirleri ve şairliği hakkındaki bilgiler de dahildir. Oysaki Edhem Şehîdî'nin şiirlerinde şairin hayatına, devrin sosyal hayatında gerçekleştirilen bazı faaliyetlere, bazı devlet erkanına ve şairin kendi şairlik algısına yönelik daha öncesinde kayıtlara geçmemiş birtakım bilgiler mevcuttur. Şairin şiirleri, ilgili yazma ile mürekkebin sağlam kalması ve şairin sade üslubuyla açık ifadeler kullanması sayesinde içerik, tarz ve sanat açısından değerlendirilmeye karşı pek engel oluşturmamaktadır. Şiirlerinin yer aldığı bir mecmua, Derviş Hüseyin Şehîdî ismi altında Arnavutluk Millî Kütüphanesi'nde 234 numarada yer alıp divan olarak kaydedilmiştir. Bu esere, aynı yanlış katalog bilgisi üzerinden dijital olarak Osmanlı Arşivi'nde YB..010.d.. koduyla ulaşılmıştır. Şairin burada, 147 kıta, 45 gazel, 94 müfred, 11 musammat, 2 mısra ve 1 kaside olmak üzere toplam 300 şiiri vardır. Bunlar, ilgili mecmuanın 3^a-53^b numaralı varakları arasında yer almaktadır. Bu çalışmada tespit edilen nüsha üzerinden Edhem Şehîdî ve şiirleri üzerine ön bilgiler sunulmuştur.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Akbayar, N. (Haz.)(1996). Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* (Eski yazıdan aktaran: Seyit Ali Kahraman). Tarih Vakfı Yayınları.
- Çakır, E. (2014). “Şehîdî, Hacı Edhem” Türk edebiyatı isimler sözlüğü. <https://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/sehidi-haci-edhem> [Erişim Tarihi: 07.05.2023].
- Çiftçi, Ö. (Haz.)(2017). Fatîm Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr* (*Fatîm tezkiresi*). Kültür bakanlığı e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0> [Erişim Tarihi: 07.05.2023]
- Kurnaz, C. & Tatçı, M. (2001). Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâ'ilî*. Bizim büro yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1988). *19 uncu asır Türk edebiyatı tarihi*. Çağlayan kitabevi.
- Ünver, İ. (1988). “IXI. Yüzyıl Divan Şiiri” *Ankara üniversitesi dil ve tarih-coğrafya fakültesi dergisi*, C.32, s.131-140.

Yazma eserler:

Divan. Devlet arşivleri başkanlığı Osmanlı arşivi nu: YB..010.d...